

TADEUSZ PALMOWSKI

Uniwersytet Gdański

KALININGRAD – SZANSA CZY ZAGROŻENIE DLA EUROPY BAŁTYCKIEJ?

Abstract: Kaliningrad – an Opportunity or Risk for Baltic Europe? Kaliningrad Oblast is a Russian exclave lying by the Baltic Sea, neighbouring with Poland and Lithuania. After Poland and the Baltic States accessed the European Community, Baltic became an internal EU water basin with stability and economic development extending to this zone and progressing free flow of people, goods and capital. The Kaliningrad Oblast may benefit from the above only to a limited degree because the political and economic life standards are not adapted to the technological standards of the new environment.

The option of opening Kaliningrad to regional co-operation may be an important step to full integration of Baltic Europe. The development of Kaliningrad's economic future requires balanced economic, environmental, social and political development, a balance among the major player, *i.e.* Moscow, the Oblast, EU and the Baltic States. The economic success of Kaliningrad will depend on developing the right relations between EU, NATO on one hand and Russia on the other. A strong and integrated Baltic Europe has a chance to make its name on the map of United Europe in XXI century. The key to Baltic Europe lies in Kaliningrad.

Z początkiem lat 90. XX w. na scenie europejskiej pojawił się nowy, bałtycki układ międzynarodowej kooperacji. W ciągu kilkunastu lat kraje położone wokół Bałtyku wytworzyły gęstą sieć powiązań, instytucji i programów rządowych, samorządowych i organizacji pozarządowych. Te nowe struktury międzynarodowe, będą w przyszłości jeszcze bardziej konsolidowały związki między podmiotami tworzącymi Europę Bałtycką.

Mimo peryferyjnego – w stosunku do tradycyjnego centrum Europy – położenia, niezbyt sprzyjających warunków klimatycznych, niskiej gęstości zaludnienia i dużych różnicowań wewnętrznych – głównie między częścią zachodnią i wschodnią – integrująca się Europa Bałtycka jest regionem najbardziej otwartym na przyszłość, wyprzedzając pod wieloma względami inne części Europy. Obszar Bałtyku Zachodniego i Północnego to silne, rozwinięte, konkurencyjne i stabilne gospodarki rynkowe ze znaczną przewagą komparatywną w branżach o zaawansowanych technologiach.

Kraje skandynawskie są jednoznacznymi liderami w budowaniu społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy. Finlandia jest najbardziej konkurencyjnym krajem na świecie. Silną stroną krajów skandynawskich jest zwłaszcza edukacja, szerokie umiędzynarodowienie i zdolności do kooperacji sieciowej.

Kraje Bałtyku Wschodniego i Południowego dopiero na początku lat 90. XX w. rozpoczęły trudny proces transformacji rynkowej i zmian starych struktur przy jednoczesnej reintegracji z gospodarką światową. Kraje te są zdeterminowane w działaniach na rzecz odrobienia nie tylko dystansu cywilizacyjnego, stanowią one także blisko położony, chłonny rynek inwestycyjny i konsumencki dla krajów Bałtyku Zachodniego.

W sensie geopolitycznym region ten uległ zasadniczym przemianom oznaczającym przejście prawie w całości (z wyjątkiem bałtyckich części Rosji) do zachodniej hemisfery – co wyraziło się członkostwem w NATO i od 2004 r. w Unii Europejskiej. Jednocześnie jest on promotorem nowego, pozytywnego ułożenia stosunków z Rosją, m.in. przez zapoczątkowaną w 1997 r. przez Finlandię, koncepcję tzw. Wymiaru Północnego oraz ideę stworzenia Bałtyckiej Przestrzeni Ekonomicznej – strefy wolnego handlu z udziałem Rosji.

Na naszych oczach dokonał się faktyczny, a przy tym pokojowy proces oderwania się republik bałtyckich od dominującego wpływu Rosji, a jednocześnie rozpoczęły się – inspirowane także nową sytuacją Kaliningradu jako *de facto* rosyjskiej eksklawy w UE – intensywne przymiarki do wypracowania nowego modelu pogłębionej współpracy gospodarczej między poszerzoną Unią Europejską a Rosją. Mimo występujących napięć są to procesy bardzo pozytywne dla przyszłości całej Europy, a stymulowanie nowych zasad współpracy z Rosją stało się swego rodzaju „bałtycką” specjalnością¹.

Obwód Kaliningradzki – to rosyjska eksklawa położona nad Bałtykiem, sąsiadująca z Polską i Litwą. Mimo pozornie marginalnego charakteru tego skrawka nadbałtyckiej ziemi problem jego przyszłości jest dyskutowany w wielu środowiskach politycznych i naukowych, zarówno w Rosji, jak i na szerszej płaszczyźnie międzynarodowej (Unia Europejska) oraz regionalnej (kraje Europy Bałtyckiej).

Fińska idea „Wymiaru Północnego”, która stała się częścią oficjalnej polityki UE swym działaniem obejmuje od 1999 r. również Obwód Kaliningradzki. Od tego czasu region ten postrzegany jest jako swoiste laboratorium współpracy między UE a Rosją.

Już w 1993 r. Rada Państw Morza Bałtyckiego, w skład której wchodzi przedstawiciel Komisji Unii Europejskiej, na spotkaniu w Kaliningradzie wyszła z propozycją zacieśnienia usług konsularnych, otwierania nowych przejść granicznych oraz inicjowania wspólnych projektów ekologicznych, takich jak oczyszczalnie ścieków. Rozwój sieci komunikacyjnej – w tym projekty *Via Baltica* i *Via Hanseatica* to konkretne korzyści dla Kaliningradu i szansa na lepsze powiązanie z krajami bałtyckimi oraz państwami Unii Europejskiej. Dzięki wsparciu finansowemu Brukseli Kalinin-

¹ Szomburg (2002).

grad aktywnie uczestniczy w międzynarodowych projektach dotyczących planowania przestrzennego, układów komunikacyjnych wokół Bałtyku itp². Jedną z tych inicjatyw, przygotowywanych w ramach Interregu III B, był projekt *SAPPHIRE ARC – Łuk Południowego Bałtyku*. Projekt zintegrowanego rozwoju strefy brzegowej południowego Bałtyku, obejmował północne landy Niemiec, północne województwa Polski, Kaliningrad oraz rejony Litwy, Łotwy, Estonii oraz Rosji aż po St. Petersburg³.

W rezolucji uchwalonej w lutym 1994 r. przez Parlament Europejski podczas specjalnej debaty poświęconej problemowi Kaliningradu stwierdzono, że przyszłość Kaliningradu jest bezpośrednią sprawą Rosji, krajów graniczących z obwodem i Unii Europejskiej. Za celowe uznano przeciwdziałanie sytuacji, w której Kaliningrad mógłby stać się potencjalnym czynnikiem destabilizacji w basenie Morza Bałtyckiego. Rezolucja poparła prezydenta Rosji i administrację obwodu za działania zmierzające do poprawy sytuacji ekonomicznej Kaliningradu. Jednocześnie wyrażono uzasadnione wątpliwości do formuły prawno-administracyjnej ówczesnej Wolnej Strefy Ekonomicznej. W podpisanej *Umowie o partnerstwie i współpracy* poparto także ideę kooperacji transgranicznej i wyrażono przeświadczenie o celowości pełniejszego objęcia tego regionu współpracą ekonomiczną i włączenia Kaliningradu do europejskiego systemu transportowego i telekomunikacyjnego. Ta strategia miała sprzyjać otwarciu granic, transformacji regionu, otwieraniu go na zewnątrz i włączaniu w procesy integracji europejskiej, bez rewizji istniejących granic⁴.

W deklaracji podpisanej na „szczyście” państw Morza Bałtyckiego w Visby w 1996 r. premierzy rządów państw bałtyckich, a także przewodniczący Rady i Komisji Europejskiej, wyrazili poparcie dla ustanowienia specjalnej strefy ekonomicznej w Kaliningradzie. Strefa ta miała przyczynić się do liberalizacji w handlu i wzrostu ekonomicznego w całym Regionie Morza Bałtyckiego.

W 1996 r. prezydent Rosji podpisał ustawę federalną *O Specjalnej Strefie Ekonomicznej (SSE) w Obwodzie Kaliningradzkim*. Tym samym na terenie całego obwodu powstała specjalna strefa ekonomiczna. Był to krok wstecz w stosunku do poprzednich warunków, prawie trzyletniego funkcjonowania WSE. SSE zarządzała nie samodzielna spółka, lecz administracja Obwodu Kaliningradzkiego i ona decydowała we wszystkich sprawach związanych z działalnością gospodarczą. Ustawa ta, mimo zastrzeżeń, odegrała w swoim czasie pozytywną rolę, szczególnie w zakresie zaopatrzenia rynku w towary importowane, nie spełniła natomiast oczekiwań związanych z przyciągnięciem na dużą skalę inwestorów zagranicznych i dokonaniem przełomu w rozwoju gospodarczym regionu.

W 1997 r. przygotowano uchwałę rządu Federacji Rosyjskiej *O Federalnym programie rozwoju Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Obwodzie Kaliningradzkim w latach 1998-2005*. Uchwała miała łagodzić kryzys i poprawić klimat gospodarczy.

² Wojtasik (1998), s. 24.

³ Zaucha (2001), s. 13.

⁴ Joenniemi (1996), s. 28.

Jednak, w kontekście rozszerzenia NATO, na pierwszym miejscu stawiała ona zabezpieczenie politycznych i obronnych interesów Rosji w regionie, na następnych dopiero przyspieszenie współpracy gospodarczej Rosji z krajami europejskimi, ochronę bezpieczeństwa ekonomicznego regionu i rozwój SSE. Program ambitnie zakładał również przekształcenie obwodu z regionu dotacyjnego w region – dawcę budżetu federalnego. Niestety, efekty uchwały nie przyniosły oczekiwanych efektów. W końcu grudnia 2005 r. Duma Państwowa FR przyjęła nową *Ustawę o Specjalnej Strefie Ekonomicznej w Obwodzie Kaliningradzkim*. Ustawa reguluje nowy porządek prawny, powstały w związku z powołaniem i funkcjonowaniem SSE, z uwzględnieniem geopolitycznego położenia Obwodu Kaliningradzkiego i ma na celu przyspieszenie socjalno-gospodarczego rozwoju tego regionu.

Ustawa weszła w życie 1 kwietnia 2006 r. Została przyjęta na 25 lat, a prawa nabyte z tytułu starej *ustawy* z 1996 r. będą obowiązywać jeszcze przez 10 lat. Organem zarządzającym SSE jest Administracja Strefy działająca w ramach Administracji Obwodu i powoływana w uzgodnieniu z władzami federalnymi. Ustawa zakłada, że prawo do bezcłowego wwozu towarów na teren obwodu przysługuje podmiotom posiadającym status Rezydenta Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Rezydentem SSE może być osoba prawna odpowiadająca wymaganiom *Ustawy* i wpisana do rejestru rezydentów. Uzyskanie statusu Rezydenta SSE wymaga jednak zainwestowania w ciągu trzech lat 5 mln euro (150 mln rubli). Kwota ta jest barierą dla wielu małych i średnich firm z Europy Zachodniej, które planowały inwestycje w Obwodzie Kaliningradzkim.

Rada Europy, przy współudziale Ministerstwa Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej i Administracji Obwodu Kaliningradzkiego, zorganizowała w marcu 1999 r. w Swietłogorsku konferencję międzynarodową poświęconą współpracy transgranicznej w Regionie Morza Bałtyckiego. W podjętej uchwale zwrócono się do władz Rady Europy, Unii Europejskiej, Rady Państw Morza Bałtyckiego i innych organizacji międzynarodowych o wsparcie w rozwijaniu współpracy przygranicznej w Regionie Morza Bałtyckiego.

W opracowanej w Moskwie w 1999 r. *Strategii Rozwoju Stosunków pomiędzy Federacją Rosyjską i Unią Europejską na lata 2000-2010* wyraźnie podkreślono konieczność zapewnienia pełnej kontroli Moskwy nad Kaliningradem, dodając tylko, że obwód mógłby w miarę możliwości odgrywać rolę pilotażowego regionu w stosunkach Rosji z Unią Europejską.

Podzielenie, 13 maja 2000 r. przez prezydenta Putina, Rosji na siedem okręgów federalnych dodatkowo wzmocniło rolę centrum nad regionami i zmniejszyło swobodę działania gubernatorów. Dało się to już odczuć także w Kaliningradzie włączonym do Północno-Zachodniego Okręgu Federalnego z siedzibą w Sankt Petersburgu. Nowy podział administracyjny na piętnaście okręgów zaprezentowany w 2004 r. spowodował, że Obwód Kaliningradzki w dalszym ciągu nie stanowi samodzielnej jednostki terytorialno-administracyjnej w Okręgu Północnym, lecz wchodzi w skład nowego podmiotu "Obwodu Leningradzkiego" z siedzibą w Sankt Petersburgu.

17 stycznia 2001 r. Komisja Europejska opublikowała raport *Unia Europejska a Obwód Kaliningradzki*. Raport stanowił zaproszenie do dyskusji skierowane nie tylko do Rosji, ale również Litwy i Polski. W raporcie wskazano na korzyści, które Rosja może osiągnąć z rozszerzenia UE i dobrą wolę Brukseli w rozwiązywaniu wszelkich trudności wynikających z bezpośredniego sąsiedztwa Kaliningradu z państwami UE. Jednocześnie Komisja Europejska wskazała na decydującą rolę Moskwy w tej kwestii. Celem raportu nie było planowanie konkretnych decyzji i działań lecz wysunięcie propozycji do dyskusji przez zainteresowane strony: UE, Rosję, Litwę i Polskę. Raport dowodził, że Bruksela była świadoma wielu problemów wynikających ze specyficznego położenia Obwodu Kaliningradzkiego wśród przyszłych państw unijnych. W dokumencie zaprezentowano także wiele konstruktywnych propozycji w trudnych kwestiach.

Korzyści poszerzenia UE dla Obwodu Kaliningradzkiego to m.in.: obniżenie średniej wielkości stawek celnych na towary eksportowane z Rosji do nowych krajów UE oraz zmniejszenie kosztów tranzytu rosyjskich towarów przez terytorium Litwy i Łotwy. Jest to konsekwencją przyjęcia przez nowych członków Unii *Umowy o partnerstwie i współpracy*, którą Bruksela podpisała z Moskwą w 1994 r.

Potencjalne trudności związane z rozszerzeniem UE wymienione w raporcie to: wprowadzenie wiz dla Rosjan przekraczających granicę z Polską i Litwą, zaopatrzenie energetyczne obwodu kaliningradzkiego, rosyjski tranzyt wojskowy przez terytorium Litwy i negatywny stosunek części społeczeństwa rosyjskiego do ekspansji organizacji zachodnich na wschód. Dla przeważającej części tych kwestii Komisja Europejska widziała możliwość pozytywnych rozwiązań. W sprawie ruchu granicznego proponowano np., aby w ramach układu z Schengen wypracować rozwiązania korzystne dla Rosjan. Mogłyby to być m.in. niskie ceny wiz, wize tranzytowe, wize ułatwiające wielokrotne przekraczanie granicy, a także utworzenie w Kaliningradzie konsulatów państw UE (Polska i Litwa już wcześniej utworzyły swoje konsulaty w obwodzie) w celu usprawnienia procedury wydawania tych dokumentów. Wskazano, że wprowadzenie norm unijnych na przejściach granicznych może wpłynąć na przyspieszenie procedur związanych z międzynarodowym ruchem pasażerskim i towarowym.

W załączonej do raportu analizie sytuacji w enklawie, zachodni eksperci w sposób niezwykle konkretny przedstawili skomplikowany stan gospodarki kaliningradzkiej, opieki zdrowotnej, jakości środowiska, skali korupcji, przestępczości, czy niedostosowania tamtejszego prawa i norm technologicznych do prawa i norm zachodnich. W ten pośredni sposób Komisja Europejska wskazała, że to na Rosji spoczywa odpowiedzialność za funkcjonowanie obwodu po rozszerzeniu piętnastki⁵.

Przez cały 2001 r. rosyjskie władze poświęciły wiele uwagi eksklawie. Efektem tego było przyjęcie *Federalnego programu rozwoju Obwodu Kaliningradzkiego do 2010 r.* W kwestii wiz znalazł się tam postulat zawarcia specjalnego porozumienia

⁵ *The EU and Kaliningrad* (2001).

między Rosją i UE w sprawie Kaliningradu, na mocy którego m.in. zostałyby wprowadzona uproszczona procedura wydawania dokumentów wjazdowych do eksklawy obywatelom państw grupy Schengen i wjazdowych obywatelom Rosji.

Jesienią 2002 r. w czasie wielokrotnych rozmów UE z Rosją uzgodniono główne warunki tranzytu przez Litwę do Obwodu Kaliningradzkiego, a także zasady polityki wizowej. Dzięki temu, wprowadzenie wiz (zgodnie z umową z Schengen) dla osób podróżujących do Kaliningradu przez Litwę (1 lipca 2003 r.) i Polskę (1 października 2003 r.) nie spowodowało większych komplikacji w przekraczaniu granic.

Ostateczne rozwiązanie ostatnich problemów związanych z tranzytem kaliningradzkim nastąpiło dopiero podczas wizyty delegacji Komisji Europejskiej w Moskwie pod przewodnictwem Romano Prodiego 22-23 kwietnia 2004 r. UE zgodziła się na to, aby tranzyt towarów z Kaliningradu przez Litwę na terytorium Rosji nie był obłożony dodatkowymi kosztami poza normalną procedurą tranzytową.

Po wielu miesiącach negocjacji 27 kwietnia 2004 r. UE i Rosja podpisały w Luksemburgu protokół do układu o partnerstwie i współpracy (tzw. układ PCA). Układ ten określił reguły wymiany handlowej między państwami. Od 1 maja 2004 r. umową tą objęta jest także Polska i pozostałe kraje rozszerzonej UE. Objęcie Polski porozumieniem UE – Rosja oznaczało spadek przeciętnych stawek celnych na import z Rosji z 9 do 4%. Dla polskich eksporterów nic się nie zmieniło. Cła pozostały takie same, jak przed wejściem Polski do UE. Są one jednak stabilne. Strona rosyjska nie może już zmieniać warunków handlowych tylko wobec Polski, bo związana jest układem z całą Unią.

W maju 2004 r. na Kremlu ustalono warunki przystąpienia Rosji do Światowej Organizacji Handlu (WTO). (Rosja musi jeszcze ustalić warunki członkostwa m.in. ze Stanami Zjednoczonymi, Japonią i Chinami). Rosja zgodziła się ograniczyć o ponad 1/3 cła na import żywności. Średnio wynoszą one teraz 13%. Nie ma już opłat niezgodnych z regulaminami WTO, jak cła od przywozu mebli uzależnione od ich ciężaru. Rosja nie może zmieniać warunków handlu w zależności od bieżących potrzeb. Z powodu zaporowych stawek celnych eksport polskiej żywności zmniejszył się ponad trzykrotnie. Uczestniczący w podpisaniu sześcioletniego maratonu negocjacyjnego ówczesny szef Komisji Europejskiej Romano Prodi zapewnił, że UE przeznaczy duże środki na rozwój Obwodu Kaliningradzkiego.

Po wejściu Polski i państw bałtyckich do wspólnot europejskich Bałtyk stał się morzem wewnętrznym UE, na tę część kontynentu rozszerzyła się strefa stabilności i rozwoju gospodarczego, zwiększyła się swoboda przepływu ludzi, towarów i kapitału. Obwód Kaliningradzki może jednak w ograniczonym stopniu korzystać z tych dóbr ze względu na niedostosowanie panujących tam norm życia polityczno-gospodarczego i obowiązujących standardów technologicznych do nowego otoczenia.

Bez zgody władz federalnych Rosji na częściową chociażby autonomizację prawodawstwa kaliningradzkiego i bez zdecydowanego przeciwdziałania nadmiernej biurokracji, korupcji i działalności zorganizowanych grup przestępczych region przekształci

się w odizolowaną wyspę biedy. Decydujące dla przyszłości Obwodu Kaliningradzkiego będzie to, czy rosyjskie władze federalne, bo to na nich spoczywa w głównej mierze odpowiedzialność za sytuację w enklawie, opowiedzą się za polityką integracji czy polityką izolacji tego bałtyckiego, najbardziej na zachód wysuniętego rosyjskiego regionu.

Dzięki zwolennikom polityki integracji gospodarczej i społecznej Kaliningrad współpracuje w ramach wielu inicjatyw i programów bałtyckich, takich jak Konferencja Współpracy Subregionalnej Państw Morza Bałtyckiego (BSSSC), Związek Miast Bałtyckich, VASAB 2010, Organizacja Portów Bałtyckich (BPO), Bałtyckie Stowarzyszenie Instytucji Rozwoju Regionalnego (BARDI), Euroregiony Bałtyk, Niemen, Szawle, itp.

Mieszkańcy Obwodu Kaliningradzkiego, którzy do 1 czerwca 2007 r. mieli prawo do bezpłatnej wizy teraz, zgodnie z porozumieniem zawartym 25 czerwca 2006 r. w Soczi między Wspólnotą Europejską a Federacją Rosyjską, od 1 czerwca 2007 r. muszą wnieść opłatę wizową w kwocie 35 euro. Taka sama opłata dotyczy Polaków starających się o wizy rosyjskie.

Następstwem wprowadzonych opłat było to, że w czerwcu 2007 r. liczba wydawanych przez polski konsulat wiz w Kaliningradzie zmniejszyła się trzykrotnie. Spadek zainteresowania mieszkańców Kaliningradu wyjazdami do Polski odbił się także wyraźnie na miejscowych firmach turystycznych, które odnotowały spadek zainteresowania kilkudniowymi wycieczkami do Gdańska sięgającymi nawet 80%.

W październiku 2007 r. rozpoczęły się rozmowy komisarza ds. stosunków zewnętrznych UE i Rady Państw Morza Bałtyckiego ze strona rosyjską, podczas których UE potwierdziła gotowość do wprowadzenia specjalnego trybu przekraczania granic Polski Litwy w postaci małego ruchu granicznego dla mieszkańców terenów położonych w pasie 30 km od granic. Władze Rosji zabiegają jednak, aby małym ruchem granicznym objąć tereny do 50 km od granicy z Polską i Litwą.

Wprowadzenie wiz między Polską a Rosją utrudniło i ograniczyło prowadzenie drobnego handlu przygranicznego, który przez całe lata był jednym ze sposobów łagodzenia społeczno-ekonomicznych problemów pogranicza. Zasady Schengen na szczęście nie wpłynęły na wyniki współpracy gospodarczej z Obwodem Kaliningradzkim. Wzrósł głównie eksport rosyjski do Polski, Minimalna jest natomiast aktywność inwestycyjna polskiego biznesu, praktycznie nie ma inwestycji bezpośrednich. Stan ten wiąże się z „zaciśnięciem” przez granice zbyt małym rynkiem Obwodu Kaliningradzkiego i wysokich nakładach na logistykę przy wyjściu na wielki rynek rosyjski. Dlatego, wiele dużych polskich firm od razu wchodzi na ten rynek. Dodatkowo, polskich inwestorów ograniczają w obwodzie problemy z infrastrukturą, braki energetyczne i deficyt siły roboczej.

W dokumencie pt. *Terytorialno-kompleksowy schemat planowania urbanistycznego rozwoju Obwodu Kaliningradzkiego i jego części* zaprezentowano strategię rozwoju przestrzennego Obwodu Kaliningradzkiego do 2030 r. Uwzględniono w niej zachowanie równowagi ekologicznej, funkcjonowanie Obwodu Kaliningradzkiego

w warunkach konkurencyjności i jego dynamiczny rozwój we współpracy między Federacją Rosyjską i państwami Europy Bałtyckiej. Głównymi celami na poziomie federalnym i regionalnym wskazanymi w dokumencie jest określenie kierunków socjalno-ekonomicznych rozwoju obwodu. Wymaga to:

- zabezpieczenia obwodu w jednej przestrzeni politycznej, ekonomicznej i obronnej Rosji,
- stworzenia warunków do rozwoju socjalno-ekonomicznego regionu porównywalnego z poziomem rozwoju krajów sąsiadujących z Obwodem Kaliningradzkim.

Aby osiągnąć ten cel, głównym zadaniem federalnej polityki ekonomicznej jest polepszenie klimatu inwestycyjnego w obwodzie i podniesienie gospodarki do poziomu i jakości zapewniającej wyrównanie poziomu życia mieszkańców obwodu z poziomem życia mieszkańców sąsiednich krajów. Priorytetowe kierunki rozwoju socjalno-ekonomicznego obwodu to:

- rozwój kompleksu transportowego;
- rozwiązanie problemu niezależności energetycznej;
- transformacja struktury gospodarczej regionu w kierunku rozwoju eksportu i wzrostu produkcji antyimportowej spowodowana wzrostem aktywności innowacyjnej i priorytetowym rozwojem sektorów wysokich technologii;
- odbudowa przemysłu „bursztynowego” i kompleksu przetwórstwa rybnego;
- ulepszenie infrastruktury telekomunikacyjnej;
- wsparcie przedsiębiorczości rolno-spożywczej powołanej do zagwarantowania odbiorcom odpowiedniego poziomu zaopatrzenia obwodu uniezależniającego od dostaw żywności spoza obwodu;
- rozwój kompleksu turystyczno-rekreacyjnego;
- dalszy rozwój procesów integracyjnych w sferze naukowo-badawczej.

Wskazano także osiem głównych celów rozwoju terytorium Obwodu Kaliningradzkiego:

1. Integracja obwodu z krajami Europy Bałtyckiej.
2. Utworzenie zbilansowanego, regionalnego systemu kształtowania osadnictwa.
3. Poprawa jakości życia w peryferyjnych, rolniczych częściach obwodu i dywersyfikacja gospodarki małych miast.
4. Utworzenie optymalnej sieci krajobrazów przyrodniczych i przyrodniczo-kulturowych. Ukształtowanie dużych zintegrowanych stref przyrodniczych. Obszary te będą służyły stabilizacji ekologicznej regionu.
5. Rozwój regionalnej infrastruktury turystycznej i jej integracja z infrastrukturą turystyczną Europy Bałtyckiej.
6. Utworzenie efektywnego systemu ochrony zasobów wodnych i przybrzeżnych akwenów Zalewów Wiślanego i Kurońskiego od zagrożeń antropogenicznych.
7. Techniczne udoskonalanie środków transportu, w tym systemów transportu zbiorowego. Zmniejszenie negatywnego oddziaływania transportu na środowisko przyrodnicze.

8. Rozwój systemów zaopatrzenia w energię, zabezpieczających energetyczne i ekologiczne bezpieczeństwo obwodu.

Wskazane w dokumencie cele dosyć jednoznacznie wskazują na wpisywanie się obwodu w procesy integracji bałtyckiej i wspólne rozwiązywanie gospodarczych i ekologicznych problemów regionu. Jak uczy doświadczenie, znaczna część wielu prezentowanych tu dokumentów nie zawsze znajduje swoje odzwierciedlenie w rzeczywistości i pozostaje wyłącznie w sferze deklaratywnej.

Wnioski

Odizolowany od świata zewnętrznego i upadający gospodarczo Obwód Kaliningradzki zagraża bałtyckiej przestrzeni politycznej i wojskowej. Aby temu zapobiec, należy podejmować działania włączające go do wszystkich możliwych form współpracy bałtyckiej i europejskiej. Dzięki otwieraniu się Europy na Kaliningrad i Kaliningradu na Europę, region ten ma szansę na stopniowe przełamywanie izolacji, która jest głównym czynnikiem jego peryferyzacji. W ramach istniejących granic i przynależności do Rosji, Obwód Kaliningradzki mógłby stać się pomostem między Europą Zachodnią i Wschodnią, Białorusią i krajami bałtyckimi.

Coraz częściej, szczególnie w samym regionie, do głosu dochodzą zwolennicy polityki integracji gospodarczej i społecznej Obwodu Kaliningradzkiego z otoczeniem. Zdają sobie oni sprawę z tego, że Obwód nie może funkcjonować bez ścisłej współpracy z sąsiadami z Europy Bałtyckiej, w szczególności zaś z Polską i Litwą. Sprzyjają oni współpracy transgranicznej, zagranicznym inwestycjom w regionie. Dzięki nim Kaliningrad współpracuje w coraz większym stopniu w ramach wielu inicjatyw i programów bałtyckich. Rozwój sieci komunikacyjnych – w tym projekty *Via Baltica* i *Via Hanseatica* to konkretne korzyści dla Kaliningradu i szansa na lepsze powiązanie z krajami bałtyckimi oraz państwami Unii Europejskiej. Dzięki wsparciu finansowemu Brukseli Kaliningrad aktywnie uczestniczy w międzynarodowych projektach dotyczących planowania przestrzennego, układów komunikacyjnych wokół Bałtyku itp.

Przewaga opcji otwarcia Kaliningradu na kooperację regionalną może stanowić ważny krok na drodze do pełnej integracji Europy Bałtyckiej. Budowanie przyszłości gospodarczej Kaliningradu wymaga równoważenia gospodarczych, ekologicznych, społecznych i politycznych aspektów rozwoju, wymaga także równoważenia głównych aktorów, tzn. Moskwy, Obwodu, UE i państw bałtyckich. Gospodarczy sukces Kaliningradu będzie zależał od wypracowania właściwych relacji między UE, NATO i Rosją.

Silna gospodarczo i zintegrowana Europa Bałtycka ma szansę poważnie zaistnieć na mapie zjednoczonej Europy XXI w. Kluczem do pełnej integracji bałtyckiej jest Kaliningrad.

Literatura

- Joenniemi P., 1996, *Kaliningrad. A Region in Search for a Past and Future*. Ostsee- Akademie, Travemünde, s. 28.
- Pacuk M., Palmowski T., 1998, *The Development of Kaliningrad in the Light of Baltic Cooperation*, [w:] *The Nebi Yearbook 1998, North European and Baltic Sea Integration*, L. Hedegaard, B. Lindström (red.). Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, New York, s. 267-282.
- Palmowski T., 2007, (red.), *Pogranicze polsko-rosyjskie, Problemy współpracy transgranicznej z Obwodem Kaliningradzkim*. Gdynia-Pelplin.
- Patten Ch., 2001, *Poszerzenie Unii Europejskiej, szansa dla Kaliningradu*. „Rzeczpospolita”, 9 kwietnia.
- Szomburg J., 2002, *Rozszerzenie Unii Europejskiej szansą Regionu Morza Bałtyckiego*. Pomorski Przegląd Gospodarczy nr 3-4.
- The EU and Kaliningrad*, 2001, Commission of the European Communities, Brussels, 17.1.
- Wojtasik S., 1998, *Powstał Euroregion Bałtyk*. Czas Morza, nr 1(10), maj s. 24.
- Zaleski J., 1993, *Razem czy osobno?, Przyczynek do koncepcji bałtyckiej wspólnoty regionalnej*. CUP, Biuro Planowania Regionalnego, Sopot.
- Zaucha J., 2001, *Zaproszenie do współpracy, VASAB 2010 i Interreg III B*, Pomorski Przegląd Gospodarczy nr 3/ (15), s. 13.